

Praktijkadvies boomveiligheid in bos en natuur

2015

Een uitgave van de Vereniging van Bos- en
Natuurterreineigenaren (VBNE)
Princenhof Park 9
3972 NG Driebergen
0343-745250

internet: www.vbne.nl
e-mail: info@vbne.nl

De VBNE heeft als doel het professioneel
beheer van haar leden te ondersteunen.
De 12 Landschappen, de Federatie Particulier
Grondbezit, het Ministerie van Defensie,
Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer en
de Vereniging van Gemeentelijke Bos- en
Natuurterreineigenaren zijn lid van de VBNE.

De tekst van deze publicatie is in opdracht van de
VBNE en onder begeleiding van Loo Plan
opgesteld door een werkgroep waarin waren
vertegenwoordigd: Borgman Beheer, gemeente
's-Hertogenbosch, Landgoed Middachten,
mr. Bas Visser, Natuurmonumenten, Probos,
Recreatiemaatschappij Uit@waarde,
Staatsbosbeheer, Unie van Bosgroepen, Utrechts
Landschap en waterschap Vechtstromen. Ook is de
tekst voorgelegd aan een brede klankbordgroep uit
de sector bos en natuur en enkele boomjuristen.

Vormgeving

Mariëtte Boomgaard, Ocelot Ontwerp

Druk

Flyeralarm B.V.

Foto's

Dick de Vlieger (p. 22 en 24); Loo Plan (overige
pagina's)

Alhoewel deze publicatie met grote zorg is
samengesteld, sluiten samenstellers en uitgever
iedere aansprakelijkheid voor eventuele fouten in
dit praktijkadvies uit.

Praktijkadvies boomveiligheid in bos en natuur

Inhoud

1	Inleiding	3
2	Afbakening	6
3	Juridisch kader	7
4	Visie op boomveiligheid in bos en natuur	11
5	Uitwerking boomveiligheid in bos en natuur	12
	Stap 1: Boomveiligheidsplan	13
	Stap 2: Risico-inventarisatie	14
	Stap 3: Beheermaatregelen	15
	Stap 4: Quick-scan en boomveiligheidscontrole (optioneel)	17
	Stap 5: Evaluatie	19
6	Calamiteiten	22
7	Communicatie	23

*“Overdreven boom-
veiligheidscontroles
zijn duur en zorgen
voor een schijnveilig-
heid. Goed beheer van
bos- en natuurterrei-
nen moet het uitgangs-
punt blijven!”*

Joris Hellevoort,
boswachter Utrechts
Landschap

1 Inleiding

Eigenaren van bos en natuur kunnen geconfronteerd worden met schade die derden lijden als gevolg van afbrekende takken of een omvallende boom. De vraag is dan of de eigenaar voor die schade aansprakelijk is. Bij de beantwoording van die vraag speelt een belangrijke rol of de eigenaar redelijkerwijs maatregelen had kunnen treffen om de schade te voorkomen.

Eind vorige eeuw heeft het fenomeen boomveiligheidscontrole zijn intrede gedaan in Nederland om aan een 'zorgplicht' voor bomen te kunnen voldoen. De laatste jaren is het toepassen van boomveiligheidscontroles steeds belangrijker geworden, vooral in bos, natuur en landschap. De gangbare werkwijze van deze arbeidsintensieve boomveiligheidscontrole is in dit soort gebieden lastig toepasbaar en het is de vraag of deze werkwijze het doel dient wat de beheerder en de wetgever ermee willen bereiken. Het begrip 'zorgplicht' is een eigen leven gaan leiden.

Dit praktijkadvies is opgesteld om helderheid te geven over rechten en plichten en tevens om een eenduidige benadering en basis werkwijze voor boomveiligheid in bos-en natuurgebieden te bieden. De reeds bestaande methodieken (zoals CROW en handboek bomen, zie kader) zijn daarbij geraadpleegd, maar niet een op een overgenomen.

Uitgangspunten van dit praktijkadvies zijn:

- Groeps- of gebiedsgewijze benadering.
- Veiligheid wordt in basis geborgd door reguliere beheermaatregelen. Regulier beheer betreft ingrepen die met een zekere regelmaat plaatsvinden. Voorbeelden zijn dunnen en snoeien.
- Bomen met gebreken zijn onderdeel van bos en natuur. Zij zijn een essentieel onderdeel van de ecosystemen en een geaccepteerd risico.
- Efficiënte en praktische werkwijze.

Tevens biedt dit praktijkadvies een stappenplan voor een pragmatische aanpak van boomveiligheid in uw gebied.

KENNISPLATFORM CROW

De CROW richtlijn boomveiligheidsregistratie biedt een manier om eenduidig boomcontroles te kunnen registreren.

► Meer informatie: www.crow.nl

HANDBOEK BOMEN

Het Handboek Bomen kan als hulpmiddel dienen bij de uitvoering van werkzaamheden in, rond en met bomen.

► Meer informatie: www.norminstituutbomen.nl

2 Afbakening

Doelgroep

Dit praktijkadvies is bedoeld als hulpmiddel voor organisaties en particulieren met bos en natuur in eigendom of beheer. Dit praktijkadvies gaat niet over de aansprakelijkheid van de wegbeheerder (wortelopdruk, doorrijhoogte), maar alleen over de aansprakelijkheid van de boomeigenaar.

Geen protocol

Organisaties en particulieren met bos en natuur in eigendom of beheer voeren ieder op eigen wijze het beheer uit. Daarom biedt dit praktijkadvies handvatten om mee aan de slag te gaan. Het is geen standaard protocol. In deze sector is een standaard protocol namelijk niet mogelijk zonder een bepaalde groep eigenaren of beheerders tekort te doen.

Toepassingsgebied

Dit praktijkadvies is toe te passen op bomen in bos- en natuurgebieden, maar ook landschappelijke beplantingen en recreatiegebieden. Uitgangspunt zijn niet de individuele bomen, maar aaneengesloten elementen. Elementen zijn lijnen en vlakken, zoals:

- Bos, bosjes, bosranden;
- Boomgroepen;
- Houtwallen en houtsingels;
- Lanen.

Dit neemt niet weg dat er ook individuele bomen zijn die tot het toepassingsgebied kunnen behoren. Denk hierbij aan monumentale bomen.

“Onze gemeente wil dit praktijkadvies graag gaan inzetten zowel binnen als buiten de bebouwde kom. Deels blijven we uiteraard nog wel werken volgens de reguliere boomveiligheidscontrole.”

Marion de Bresser,
beheerder bossen
gemeente Venray

3 Juridisch kader

Bomen, bossen en natuurgebieden brengen veiligheidsrisico's met zich mee. Er vallen takken uit bomen en bomen kunnen omvallen. Daardoor kan schade ontstaan: personen of dieren kunnen gewond raken of overlijden en er kan materiële schade ontstaan als een tak of boom op een auto of huis terecht komt. Dit zijn incidenten die zich met enige regelmaat in Nederland voordoen.

Voor wiens rekening komt deze schade?

Volgens Nederlands recht is het algemene uitgangspunt dat schade voor rekening komt van degene die schade lijdt ("ieder draagt zijn eigen schade"), waarbij de mogelijkheid bestaat om daarvoor (i.c. voor de financiële consequenties daarvan) een verzekering af te sluiten. Zo zal iedere huiseigenaar in Nederland een brandverzekering hebben, omdat de (financiële) schade, als er brand uitbreekt, erg groot kan zijn. Dat is een risico dat de meeste mensen niet willen of kunnen lopen en daarom onderbrengen bij een verzekeringsmaatschappij.

Soms kan schade verhaald worden op een ander en ingeval van schade door een afgevalen tak of omgevallen boom wordt soms de boomeigenaar aansprakelijk gesteld. Maar een boomeigenaar is niet 'zomaar' aansprake-

lijk, want voor bomen en bossen geldt wettelijk geen risicoaansprakelijkheid en daarom zijn de algemene regels van schuldaansprakelijkheid van toepassing. Om schade te kunnen verhalen op de eigenaar van een boom moet voldaan worden aan alle vereisten van een 'onrechtmatige daad' in de zin van artikel 162 e.v. van boek 6 van het Burgerlijk Wetboek (art 6:162 e.v. BW). Er moet juridisch sprake zijn van schuld, onrechtmatigheid, schade, causaal verband en relativiteit. De bewijslast berust in beginsel bij degene die aanspraak maakt op vergoeding van schade.

Wanneer is een boomeigenaar aansprakelijk bij schade?

De wettelijke bepalingen over 'onrechtmatige daad' zijn zeer algemeen gesteld, omdat ze bedoeld zijn voor zeer uiteenlopende gevallen. In rechtspraak komen concrete situaties aan de orde, waarbij de Hoge Raad soms een interpretatie geeft die algemeen toepasbaar is. Voor de begrippen 'zorgplicht' en 'gevaarstelling' is dat onder andere gebeurd in het Kelderluikarrest.¹ Deze uitspraak van de Hoge Raad (de hoogste rechter in Nederland) uit 1965 geeft algemene regels: hoe beoordeel je of je maatregelen moet nemen om te voorkomen dat een 'derde' schade lijdt als gevolg van een gevaarlijke situatie? De volgende vragen zijn van belang voor

1 HR 05-11-1965, NJ 1966, 136, ECLI:NL:HR:1965:AB7079

de vraag wanneer een boom- of bouseigenaar aansprakelijk is bij schade:

- Hoe groot is de kans dat ongevallen of schade ontstaan?
- Hoe waarschijnlijk is het dat men niet opletend en voorzichtig is?
- Hoe ernstig kunnen de gevolgen zijn?
- Hoe bezwaarlijk zijn de te nemen veiligheidsmaatregelen?

In rechtspraak die daarna is ontstaan worden bovengenoemde ‘Kelderluikcriteria’ soms vertaald in ‘zorgplichten’. De formulering ‘zorgplicht’ is niet gelukkig, omdat daardoor de suggestie kan ontstaan dat er een wettelijke plicht tot zorg is. Er bestaat echter geen wettelijke zorgplicht. Wel kan ‘voldoende zorg’ een manier zijn om aansprakelijkheid te voorkomen. Met betrekking tot bomen is het begrip ‘zorgplicht’ in de praktijk verder ontwikkeld, waarbij zelfs verschillende soorten zorgplichten worden onderscheiden. Daarmee legt de praktijk soms de lat hoger dan wat uit de wet en de Kelderluikcriteria volgt. Vooral het vierde criterium: hoe bezwaarlijk zijn de te

nemen veiligheidsmaatregelen voor de boom- of bouseigenaar, wordt soms onvoldoende in aanmerking genomen.

In 2013 deed de Hoge Raad een uitspraak² over het volgende geval: tijdens een stormdepressie viel een tak van een boom op een auto die op een provinciale weg reed. Een passagier in de auto raakte ernstig gewond en begon een rechtszaak met de stelling dat de provincie haar zorgplicht had geschonden ten aanzien van controle en onderhoud van de bomen langs de weg. In de ‘conclusie’ voorafgaand aan de uitspraak van de Hoge Raad ging de Advocaat-Generaal in op algemene vragen over aansprakelijkheid voor bomen.³ In deze conclusie staat een duidelijke en genuanceerde visie op aansprakelijkheid voor bomen, die een ander licht werpt op de ontstane praktijk. De Hoge Raad volgde het advies in de conclusie en gaf de provincie gelijk. Het hierna volgende is gebaseerd op de vier eerder genoemde Kelderluikcriteria en deels op de hiervoor genoemde conclusie.

² HR 12 juli 2013; ECLI:NL:HR:2013:102

³ Conclusie d.d. 31 mei 2013, ECLI:NL:PHR:2013:19, zie www.rechtspraak.nl. Een ‘conclusie’ van een Advocaat-Generaal of Procureur Generaal is een juridisch advies aan de Hoge Raad in een specifiek dossier waarover het oordeel van de Hoge Raad wordt gevraagd.

1. Hoe groot is de kans dat ongevallen ontstaan?

In zijn algemeenheid is deze kans niet groot. Na stormen zijn er doorgaans veel afgewaaide takken, maar meestal veroorzaken deze geen schade omdat ze geen personen of zaken raken.

2. Hoe waarschijnlijk is het dat men niet oplettend en voorzichtig is?

In bovengenoemde conclusie wordt aan dit Kelderluikcriterium geen aandacht besteed. Voor beseigenaren is de vraag zeker relevant, omdat op basis hiervan geconcludeerd kan worden wat men ten aanzien van oplettendheid van bijvoorbeeld wandelaars en fietsers mag verwachten.

Normaal gesproken mag een beseigenaar geen bijzondere oplettendheid van wandelaars en fietsers verwachten, maar wel mag als algemeen bekend worden verondersteld dat bomen en bossen een risico met zich mee brengen van bijvoorbeeld een vallende tak. Verder kunnen de locatie en andere omstandigheden een rol spelen.

3. Hoe ernstig kunnen de gevolgen zijn?

Meestal zal, als er schade ontstaat, deze beperkt van omvang zijn. Een enkele keer zal de schade echter aanzienlijk zijn. Een en ander hangt uiteraard erg af van de concrete omstandigheden. Een tak die op een afrastering valt levert een ander kostenplaatje op dan een persoon die blijvend letsel overhoudt aan een ongeval veroorzaakt door een omvallende boom, nog afgezien van de ingrijpende persoonlijke gevolgen die een dergelijk ongeval kan hebben.

4. Hoe bezwaarlijk zijn de te nemen veiligheidsmaatregelen?

Bij een aansprakelijkstelling dient men bij deze vraag achteraf te beoordelen welke maatregelen vooraf noodzakelijk en acceptabel konden worden geacht. In rechtspraak is in een aantal gevallen ook bij kleine kansen op schade aansprakelijkheid aangenomen omdat het in die gevallen gemakkelijk en goedkoop zou zijn geweest om vooraf maatregelen te nemen. Maar bij bomen in bossen en natuurgebieden is het vaak zeer de vraag of gemakkelijk en goedkoop vooraf maatregelen te treffen zijn. Het kost bijvoorbeeld kapitalen om met een hoogwerker dood hout uit boomkruinen te halen. In veel gebieden zal het niet eens praktisch uitvoerbaar zijn, of negatieve gevolgen hebben voor de natuurwaarden. De vaak goedkoopste oplossing (het kappen van de betreffende boom) is een maatregel die juridisch niet of slechts in uitzonderingssituaties van een eigenaar kan worden gevraagd. Daarbij speelt ook dat er een erkend maatschappelijk belang is bij de aanwezigheid van bomen. Bomen met een verhoogd risico, zoals bomen met scheuren, gaten en dood hout, zijn bijvoorbeeld van cruciaal belang voor veel (zeldzame) dieren, zoals vleermuizen en boommarters.

Bij risicomanagement beoordeelt men vooraf welke maatregelen noodzakelijk kunnen worden geacht, mede gelet op de kosten en uitvoerbaarheid daarvan, en de kans dat een ongeval of schade ontstaat en de mogelijke ernst van de gevolgen.

WA-verzekering

Een boom- of boseigenaar kan zich tegen wettelijke aansprakelijkheid verzekeren. Bij een eventuele schadeclaim is het dan de verzekeringsmaatschappij die – in overleg met de verzekerde – onderzoekt of er aansprakelijkheid is en uitgekeerd moet worden. Ook als hij WA-verzekerd is, en de schade bij aansprakelijkheid door de verzekeringsmaatschappij wordt betaald, heeft de boseigenaar belang bij de uitkomst van een schadeclaim:

- Vaak is er sprake van een eigen risico, zodat de boseigenaar toch een deel van de schade zelf moet vergoeden;
- De hoogte van de premie kan afhangen van het schadeverloop.

Conclusie

De afgelopen jaren heeft in de praktijk het accent sterk gelegen op het fenomeen ‘boom(veiligheids)controles’, waarbij soms de indruk is ontstaan dat het een juridische verplichting is om deze uit te laten voeren ten einde aan te kunnen tonen dat men geen schuld heeft. Uit het bovenstaande blijkt dat dit in zijn algemeenheid onjuist is. Degene die schade geleden heeft moet de aansprakelijkheid stellen en bewijzen, maar het helpt om als boseigenaar die beschuldiging te pareren door aan te tonen dat men goed en zorgvuldig te werk is gegaan met de in eigendom zijnde bomen. Dat hoeft echter als regel niet te gebeuren op basis van een boom(veiligheids) controle. De vier hierboven besproken vragen zijn de basis voor de aanbevelingen die hierna voor de praktijk worden gedaan.

4 Visie op boomveiligheid in bos en natuur

Met het juridisch kader als startpunt, worden in dit praktijkadvies de volgende uitgangspunten gehanteerd:

Regulier beheer is vaak voldoende waarborg

Goed en zorgvuldig te werk gaan in bos- en natuurgebieden houdt in dat regulier beheer in de basis voldoende waarborg is voor boomveiligheid. Dit betekent dat over het algemeen geen aparte boomveiligheidscontroles uitgevoerd hoeven te worden als regulier beheer wordt uitgevoerd en gedocumenteerd. Zie hoofdstuk 5 Uitwerking boomveiligheid in bos en natuur, stap 3 en 4 voor meer details.

Zorgvuldige afweging beheerdoelstellingen

De eigenaar of beheerder draagt zorg voor het zorgvuldig uitvoeren van het reguliere beheer waarbij de beheerdoelstellingen (natuur, recreatie, houtproductie) leidend zijn. Bomen met holtes, zwammen zijn een essentieel onderdeel van het bosecosysteem. Dit betekent dat voor het behalen van natuurdoelstellingen ook dode of aftakelende bomen in het bos horen.

Praktisch en financieel haalbaar

Door de grote schaal van bos- en natuurgebieden zijn de mogelijkheden om in te grijpen beperkter vanwege financiële en praktische redenen. Wie vele lanen en vele hectares bos beheert, kan redelijkerwijs niet alle bomen in-

dividueel inspecteren of hoogwerkers inzetten om dood hout te snoeien. Het zou buitenproportionele maatregelen vergen.

Risicobewustzijn

Niet alle risico's kunnen weggenomen worden. Het bevinden in 'de natuur' is inherent aan het bewustzijn van omstandigheden (dode bomen, takken, boomwortels, holen, teken, wilde varkens met biggen, braamstruiken, enzovoort) die spannend en verrassend kunnen zijn en een zeker risico met zich mee brengen. Zie hoofdstuk 7 Communicatie.

“We moeten streven naar reële veiligheid, maar ook praktisch blijven omdat 100% veiligheid niet realistisch is, niet te betalen en bovendien: mensen moeten volgens mij natuur respecteren en leren omgaan met natuur en daar horen risico's bij.”
Rob Elfring, terreinbeheerder Vitens

Gevaarzetting is leidend

Bovenstaande neemt niet weg dat de eigenaar zich ervan bewust moet zijn dat bepaalde situaties op zijn terrein hogere risico's met zich meebrengen. Bij drukbezochte evenementen of na storm nemen risico's toe en kan het nodig zijn om maatregelen te nemen. Zie hoofdstuk 5 Uitwerking boomveiligheid in bos en natuur, stap 3 en 4, en hoofdstuk 6 Calamiteiten voor meer details.

5 Uitwerking boomveiligheid in bos en natuur

Proces in 5 stappen

Boomveiligheid is een proces dat begint met een plan waarin zorgvuldige afwegingen worden gemaakt en dat eindigt bij de daadwerkelijke uitvoering en registratie ervan. Met al deze factoren tezamen geeft u invulling aan uw gastheerschap en voorkomt u aansprakelijkheid voor ongevallen en schade. Niet altijd zijn al deze stappen noodzakelijk en ze kunnen ook worden geïntegreerd.

Het bijbehorende proces is opgedeeld in 5 stappen:

STAP 1 – Boomveiligheidsplan

STAP 2 – Risico-inventarisatie

STAP 3 – Beheermaatregelen

STAP 4 – Quick-scan en boomveiligheidscontrole (optioneel)

STAP 5 – Evaluatie

STAP 1: Boomveiligheidsplan

Veel bos- en natuurgebieden worden beheerd met een bepaalde visie die is vastgelegd in een beheerplan. In het beheerplan wordt omschreven welke doelstellingen er op een gebied liggen en welke maatregelen daarvoor worden gepland. Als onderdeel van het

beheerplan kan een paragraaf boomveiligheid worden opgenomen. Indien u niet beschikt over een beheerplan, kan uw boomveiligheidsplan ook volstaan met een korte tekst en een verwijzing naar dit praktijkadvies.

Uitgangspunten

In het plan wordt vermeld op welke wijze specifiek voor uw gebied invulling wordt gegeven aan boomveiligheid. Het begint met risicobewustzijn bij de eigenaar of beheerder. De volgende hulpvragen kunt u hiervoor gebruiken:

- ▶ Hoe is de inrichting van uw gebied?
- ▶ Hoe wordt uw gebied gebruikt en hoe groot is de kans dat er schade ontstaat?
- ▶ Wat houdt het reguliere beheer in en met welke frequentie wordt dit uitgevoerd?
- ▶ Hoe gaat u uw boomveiligheid inrichten?
- ▶ Welke methode past u toe?
Quick-scan boomveiligheid of boomveiligheidscontrole (zie stap 4).
- ▶ Met welke burens (bijvoorbeeld wegbeheerders) heeft u te maken en welke afspraken heeft u gemaakt?

Daarnaast kunt u zich afvragen hoe u met de volgende situaties om wilt gaan:

- ▶ Welke bomen hebben een bijzondere status (monumentaal, cultuurhistorisch, flora en fauna) waarvoor het logisch is bepaalde investeringen te doen (snoeien) of andere keuzes te maken (pad afsluiten)?
- ▶ Als u een boomveiligheidscontrole uitvoert, welke maatregelen wilt u dan laten uitvoeren (bijvoorbeeld stormankers, kandelaberen, nader onderzoek, vellen of paden afsluiten)?
- ▶ Hoe registreert u maatregelen en resultaten?
- ▶ Hoe gaat u om met calamiteiten?

STAP 2: Risico-inventarisatie

Aan de basis van boomveiligheid staat het in kaart brengen van de risico's in uw gebied. Deze risicokaart is dynamisch, omdat ook uw terrein aan verandering onderhevig is (zie stap 5 Evaluatie). Het risico wordt bepaald aan de hand van een combinatie van factoren:

- Terrein en inrichting (parkeerplaats, spoor, gebouwen, wegen, struinnatuur, bewegwijzerde routes, campings, afgelegen bossen, parkbossen)
- Gebruikersintensiteit (aantallen bezoekers, gebruikers)
- Boomeigenschappen (soort, leeftijd, gebreken)

Risicocategorieën

U kunt drie risicocategorieën onderscheiden: laag, gemiddeld en hoog; en deze in kaart brengen door middel van vlakken, lijnen of punten. Er zijn geen standardeenheden te geven wanneer wat in welke risicocategorie valt. Algemeen kan gesteld worden dat oudere bomen of bomen met achterstallig onderhoud een groter risico vormen. Dit geldt ook voor de gebruikersintensiteit. Hoe meer bezoekers hoe groter de kans op schade. De hoeveelheid bezoekers is weer sterk afhankelijk van de inrichting. Met terreinkennis en logisch verstand kan elke eigenaar zijn gebied categoriseren.

RISICO = KANS X EFFECT

Dit betekent dat hoe groter de kans is dat iets gebeurt en hoe groter het effect is van de gebeurtenis, hoe groter het risico. Het effect van een tak die op een bezoeker of een voertuig valt is in potentie groot. Maar de kans dat een tak daadwerkelijk op een bezoeker of een voertuig zal vallen is heel klein. Daarom wordt in dit praktijkadvies vooral gekeken naar de kans dat een dergelijke calamiteit zich voordoet om het risico te bepalen.

STAP 3: Beheermaatregelen

Een beheerplan of werkplan vormt de basis voor de uitvoering van de reguliere beheerwerkzaamheden. Uitgangspunt is dat regulier beheer in de basis voldoende waarborg is voor boomveiligheid in bos en natuur. Dit betekent dat over het algemeen geen aparte boomveiligheidscontroles uitgevoerd hoeven te worden.

Vertaling risico-inventarisatie naar maatregelen en frequentie

U begint met het vertalen van de risico-inventarisatie (stap 2) naar maatregelen en frequentie. Dit wordt door elke eigenaar en beheerder anders ingevuld. Afhankelijk van de frequentie van het reguliere beheer en naarmate de risico's toenemen worden er naast het reguliere

beheer extra inspanningen verricht. U kunt hierbij onderscheid maken tussen de methode (quick-scan boomveiligheid of boomveiligheidscontrole (stap 4)) en de frequentie.

RISICO-CATEGORIE	MAATREGELEN EN FREQUENTIE
Laag	• Alleen regulier beheer
Gemiddeld	• Regulier beheer en/of • 4-6 jaarlijks quick-scan boomveiligheid
Hoog	• Regulier beheer en/of • 1-3 jaarlijks boomveiligheidscontrole

► Zie voorbeeldtabel (pag. 21)

Traceerbaarheid

Traceerbaarheid is van groot belang. Zorg dat u kunt aantonen wanneer het regulier beheer, het onderhoud en de eventuele veiligheidscontroles hebben plaatsgevonden. Dit kan op papier of digitaal bijgehouden worden door facturen te bewaren in een dossier. Zorg dat u 'op papier' hebt welke beheer- en onderhoudsmaatregelen zijn uitgevoerd, waar en wanneer.

► Zie voorbeeld-registratieformulier (pag. 20)

Mogelijke beheermaatregelen

Hieronder volgt een opsomming van mogelijke beheermaatregelen in het kader van boomveiligheid. Het is belangrijk om bij elke maatregel af te wegen of deze haalbaar, betaalbaar en effectief is. En botst de maatregel niet met andere doelstellingen?

Andere inrichting

Wanneer ergens bomen staan met gebreken kan een wandel- of fietspad gesloten of verlegd worden, waarbij het fysiek onmogelijk gemaakt wordt het afgesloten pad nog te betreden.

“Bij hoge gevaarstelling zijn altijd goedkope maatregelen mogelijk, zoals het afsluiten van aftakelende lanen, ook al wordt dat door het publiek meestal niet gewaardeerd.”

Rino Jans, directeur Bosgroep Midden Nederland

Bebording

Het gebruik van borden, linten of andere afzettingen kan, zeker voor acute risico's, zinvol zijn om te voorkomen dat een incident zich voordoet. Een waarschuwbord moet zo concreet mogelijk maken voor welk gevaar gewaarschuwd wordt.

Dunning

Wanneer vanuit het reguliere beheer dunningen worden uitgevoerd, maakt u boomveiligheid onderdeel van de blesinstructie. Vraag hierbij expliciet om aandacht voor bomen in het valbereik van paden. Werkt u met werkblokken en behandelt u niet alle vakken in dat werkblok? Controleer dan ook de randen van niet behandelde vakken, anders slaat u sommige bosranden te lang over.

Snoei

Vooraf bij lanen wordt (onderhouds)snoei toegepast. Meestal zijn veiligheidsaspecten onderdeel van de reguliere snoei. Het is dan van belang om in de opdrachtverstrekking en de factuur expliciet te benoemen dat het gaat om veiligheids-snoei. Geef de boomverzorgers inzicht in de onderhoudsfrequentie van de laan zodat met een vooruitziende blik gesnoeid kan worden. Wanneer u vermoedt dat slechts enkele bomen in aanmerking komen voor snoei, dan kan een boomveiligheidscontrole vooraf efficiënter zijn, omdat dan gericht gesnoeid kan worden.

Ringen

Om het aandeel dood hout in het bos te stimuleren wordt in sommige gevallen ringen toegepast. Houd dan rekening met het valbereik tot wegen en paden.

NATUURBOMEN

Bomen met gebreken, dood hout, takken met scheuren en zelfs dode bomen zijn gezien de natuurdoelstellingen (vleermuizen, holenbroeders, insecten) in een bos van groot belang. Dit is een belangrijke reden om een boom niet om te zagen.

LET OP: Voor het omzagen van bomen heeft u soms een vergunning of ontheffing nodig: het kan immers zijn dat er andere belangen zijn (natuur, landschap, cultuur) die ook wettelijk worden beschermd. Dit geldt bijvoorbeeld voor bomen met verblijfplaatsen van vleermuizen of boomarters.

STAP 4: Quick-scan en boomveiligheidscontrole (optioneel)

U bepaalt eerst of u boomveiligheidscontroles uit wilt voeren (zie stap 1 t/m 3). Daarna kiest u een werkwijze die past bij hoe u uw beheer vormgeeft.

Controlemethodes

Quick-scan boomveiligheid

Een individuele benadering van boomveiligheid is juridisch niet altijd nodig en bovendien praktisch niet haalbaar bij zeer grote aantallen bomen zoals in bos en natuur. De quick-scan boomcontrole voert u uit om een indruk te krijgen van het gehele element. Alleen bij duidelijk en snel zichtbare risicobomen, zoals bijna omvallende bomen of grote loshangende takken wordt actie ondernomen. (zie stap 3).

► Zie voorbeeld-registratieformulier (pag. 20)

“Ik maak regelmatig met de jeep een ronde door het bos voor de quick-scan. Bomen met gebreken die me opvallen markeer ik direct. Dit praktijkadvies zet me nu wel aan het denken dat ik dit ook moet registreren. We maken hier nu een eenvoudig standaardformuliertje voor.”
Henri Kleijer, jachtopzichter Landgoed Middachten

Boomveiligheidscontrole

In de risicocategorie hoog is het uitgangspunt nog steeds een groepsgewijze benadering en registratie, maar er wordt meer individueel gecontroleerd. Dit praktijkadvies schrijft niet voor welke boomveiligheidscontrole methode gebruikt moet worden tijdens de visuele controle. Dit valt onder de deskundigheid van degene die de boom controleert.

TIPS

- Houd bij elke boomveiligheidscontrole de toegevoegde waarde van de controle in het oog (zie ook stap 3).
- Stem de controlefrequenties en het controlemoment af op het regulier beheer.
- Wissel de periode van controle: in de zomer is goed zicht op de conditie van de boom, in de herfst zijn er meer zwammen en in de winter is goed zicht op takken.
- Geef een controleur inzicht in het opgestelde boomveiligheidsplan. Hierin staan immers de kaders voor de te nemen maatregelen (bijvoorbeeld vellen in plaats van snoei, geen stormankers, bij waardevolle bomen wel snoei).
- Houd er rekening mee dat de aangeboden cursussen voor gecertificeerd boomveiligheidscontroleur nog niet toegespitst zijn op het specifieke beheer in bos- en natuurgebieden.

Bij de registratie van bomen en gebreken in bos- en natuurgebieden worden elementen (laan, houtwal of bosperceel) benaderd als vlak of lijn. U controleert niet een heel bosperceel maar alleen de zone waar bomen staan die een gevaar op kunnen leveren. Doorgaans is dit 20 tot 30 meter vanaf het pad of het object (zie ook de risicokaart bij stap 2). Wanneer

een boom wordt gevonden met een gebrek, waarbij handelen (een maatregel) vereist is, dan wordt dit genoteerd. In het veld wordt de boom vaak direct gemarkeerd. Registreer ook wat u gedaan heeft om een geconstateerd risico op te heffen. Registratie wordt steeds meer digitaal, maar ook een invulformulier op papier kan volstaan.

Te registreren informatie

Basiskenmerken

- ▶ Informatie element (bijvoorbeeld locatie, uniek nummer, vak en afdeling, eigenaar)

Optioneel

- ▶ Boomsoort (meest voorkomende boomsoort of benaming als gemengd loofbos, naaldbos)
- ▶ Plantjaar
- ▶ Boomhoogte
- ▶ Aantal/ omvang (bijvoorbeeld bij een lijnelement aantal individuen; bij een vlak aantal m²)

Boomveiligheidskenmerken

- ▶ Datum controle
- ▶ Naam controleur
- ▶ Eventuele gebreken
- ▶ Boomveiligheidsmaatregelen (bijvoorbeeld vellen of snoeien), houd daarbij de volgende vragen in het achterhoofd:
 - *Hoe groot is de kans dat ongevallen ontstaan?*
 - *Hoe waarschijnlijk is het dat men niet oplettend en voorzichtig is?*
 - *Hoe ernstig kunnen de gevolgen zijn?*
 - *Hoe bezwaarlijk zijn de te nemen veiligheidsmaatregelen gelet op andere beheerdoelstellingen en praktische en financiële haalbaarheid?*

Zie hoofdstuk 3 Juridisch kader en hoofdstuk 4 Visie op boomveiligheid in bos en natuur.

TIPS

- In plaats van werken met de GPS, wat vaak lastig is in bos, biedt gebruik van spuitbus en eventueel nummertjes uitkomst. Markeer of bles een te vellen boom direct. Gebruik nummertjes of op de boom voor een specifieke maatregel.
- U kunt werken met vaste controleroutes en gebruik maken van een aftekenlijst.
- Zijn er enkele bomen in een bosperceel die gecontroleerd moeten worden, overweeg deze dan als punt te registreren.

STAP 5: Evaluatie

U kunt de evaluatie van uw boomveiligheidsplan aan laten sluiten bij de evaluatie van uw beheerplan of naar aanleiding van uitgevoerde boomcontroles. De evaluatie kunt u uitvoeren door de volgende vragen te beantwoorden:

- Zijn de beheerdoelstellingen gewijzigd?
- Zijn er nog veranderingen opgetreden in uw terrein die van invloed zijn op uw risicokaart of op uw beheermaatregelen? Bijvoorbeeld vernatting, verdroging of kaalkap van het belendend perceel? Of is er een nieuwe ziekte of plaag geconstateerd?
- Is het gebruik (intensiteit) in bepaalde gebieden op het terrein veranderd? Bijvoorbeeld zijn er nieuwe recreatieve routes, parkeerplaatsen, picknickplaatsen of bankjes bijgekomen?
- Hebben zich ondanks het beheer schades en ongevallen voorgedaan? Zijn er veel of weinig klachten of zelfs claims?
- Dienen eventuele afspraken met burens te worden herzien?
- Verloopt de uitvoering van boomveiligheidsmaatregelen naar tevredenheid?
- Hebben de uitgevoerde maatregelen het gewenste effect gehad of zijn er ongewenste effecten opgetreden (bijvoorbeeld hoger risico op windworp of toegenomen erosie van paden)?

Ook dit praktijkadvies dient geëvalueerd te worden. Wanneer u aandachtspunten heeft, dan kunt u deze altijd doorgeven aan de VBNE via info@vbne.nl

VOORBEELD-REGISTRATIEFORMULIER

Datum:	
Controleur:	
Locatieaanduiding:	
Markering in het veld:	
Risico/gebrek:	
Maatregel:	

Maatregel uitgevoerd:	
Datum:	
Uitvoerder:	
Paraaf:	

VOORBEELDTABEL HOE U RISICO'S KUNT VERTALEN NAAR MAATREGELEN

RISICO CATEGORIE	TERREIN EN INRICHTING	GEbruikers-INTENSITEIT	BOOM-EIGENSCHAPPEN	REGULIER BEHEER	BOOM-VEILIGHEID	FOTO
Laag	Wandelpad	Laag tot gemiddeld	Gemengd bos wisselende leeftijd	5-6 jaarlijks dunning	Opgenomen in het regulier beheer	
Laag	Hoofdingang landgoed	Hoog	Jonge bomen	Begeleidingssnoei	Opgenomen in het regulier beheer	
Gemiddeld	Fietspad	Gemiddeld tot hoog	Gemengd loofbos, variatie in leeftijd	Niets (natuurbos)	Jaarlijks quickscan	
Gemiddeld	Wandelpad	Hoog	Gemengd bos wisselende leeftijd, enkele oude exemplaren	5-6 jaarlijks dunning	3 jaarlijks Quickscan bij oude exemplaren	
Hoog	Provinciale weg	Gemiddeld tot hoog	Gemengd bos wisselende leeftijd, enkele oude exemplaren	5-6 jaarlijks dunning	3 jaarlijks BVC	
Hoog	Restaurant	Hoog	Oude eiken	Onderhoudssnoei afgestemd op BVC	Jaarlijks BVC	

6 Calamiteiten

Wie ineens een situatie aantreft of een melding krijgt van een acuut ernstig gevaarlijke situatie, dient te handelen. Men neemt maatregelen die het gevaar opheffen of verminderen. Dit is wel afhankelijk van de locatie: een plek waar bijna nooit iemand komt, is er een minder groot risico dan wanneer er dagelijks meer dan duizend verkeersbewegingen plaatsvinden.

Na een calamiteit zoals brand, storm, sneeuw of ijzel, is de kans groot dat de kwaliteit van de bomen plotseling slechter is geworden. Grote dode takken of bomen kunnen op het punt staan om te vallen. Het kan nodig zijn om na een storm snel een quick-scan boomveiligheid uit te voeren om acuut gevaarlijke locaties op te sporen. Ook dan geldt: het onmogelijke kan niet van u worden gevraagd. Wees praktisch

en werk systematisch: eerst de plekken van de potentieel hoogste gevaarzetting en dan pas de minder gevaarzettende locaties (zie de risicokaart). U kunt ook overwegen paden tijdelijk te sluiten of met een waarschuwingsbord, specifiek gericht op het risico, te waarschuwen.

- Zie voor meer informatie: www.vbne.nl > Praktijkadvies Maatregelen na zware storm, ijzel en sneeuwval

7 Communicatie

Als bos- en natuureigenaar of beheerder kunt u er helaas niet vanuit gaan dat uw bezoekers zich altijd bewust zijn van de risico's in uw bos en natuur. Daarom is het goed om het publiek te informeren, in het bijzonder wanneer calamiteiten hebben plaatsgevonden. Maar u kunt het publiek ook informeren door eens een boom met gebreken langs het pad te laten staan met een bordje met uitleg waarom u deze boom laat staan.

TIPS

- Plaats op risicovolle locaties verbodsen waarschuwingsborden met daarbij een waarschuwing voor het concrete gevaar op goed zichtbare plaatsen.
- Houd lokale media op de hoogte.
- Verspreid steeds dezelfde boodschap samen met naburige beheerders.

